

Karjalaiset

Karjalankieliset Suomessa ovat kaikki kaksikielisiä eikä karjalan kieli enää siirry sukupolvelta toiselle.

Vaietetut ja vaiennetut

Tietokirja Suomen karjalankielisistä on monipuolinen ja selkeä kokonaisuus.

Tutkimus

Anneli Sarhima on kirjoittanut arvokkaan tietopaketin Suomessa asuvista karjalan kielen puhujista, heidän kielestään, kulttuuristaan ja historiastaan.

Kirjoittaja on saksalaisen Johannes Gutenberg -yliopiston professori, joka toimi vuosina 2010–2013 monitieteisen kansainvälisen suomalais-ugrilaisia vähemmistökieliä tutkineen ELDIA (European Language Diversity for All) -projektin pääkoordinaattorina. Yksi tutkitusta kielivähemmistöistä olivat Suomen karjalankieliset, joiden kielen tilasta saatiin uutta tutkimustietoa.

Karjalan kieli on Suomessa ei-alueellinen vähemmistökieli, jonka kielellinen status on kotoperäinen kieli, jollainen on myös suomen kieli.

Suomen karjalankielisten suurin ryhmä ovat Raja-Karjalasta ja Petsamosta toisen maailmansodan jälkeen Suomeen evakoidut karjalaiset sekä eräät Suomen itäisimpien kuntien karjalankieliset (mm. Suomensalmen vienalaisykylät) sekä Vienasta ja Aunuksesta Suomeen paenneet.

Sarhima arvioi ympäri Suomea asuvien karjalan puhujien määräksi 11 300.

Tietokirja on monipuolinen ja selkeä kokonaisuus, jossa esitellään aluksi peruskäsitteet – Karjala, karjalaiset, karjalan kieli ja karjalankielinen kulttuuri, käydään läpi karjalan kielen historia ja kielen muistomerkit sekä Suomessa puhutun karjalan murrepiirteet.

Sen jälkeen tehdään historiallinen katsaus kieliyhteisön vaiheisiin sotien jaloissa ja Sarhima vastaa kysymykseen, miksi karjala ei näy nyky-suomalaisessa kielimaisemassa.

Tekijä kuvaa monipuolisesti eri tahojen – kuten kielentutkijoiden, suomalaispoliitikkojen, kulttuurivaikuttajien ja ortodoksisen kirkon – toiminnan vaikutuksen karjalan kielen asemaan. Hän kuvaa myös sen tietoisuuden suomalaistamispolitiikan, joka on johtanut siihen, että karjalan kieli on nyt kielitaitoedellytysten ja kielituotteiden osalta "vakavasti ja kriittisesti uhanalainen" ja puhujien motivaation ja muiden henkisten valmiuksien sekä yhteiskunnan tuen osalta "akuuttisesti uhanalainen".

Tähän kuvaukseen sisältyy monia karjalankielisiltä itseltäänkin joko tiedostamatta jääneitä tai heille täysin uusia tietoja hukatuista mahdollisuuksista. Näin esimerkiksi, että karjalankielinen kouluopetus olisi ollut 1900-luvun alkupuolella mahdollinen Raja-Karjalassa, muttei sitä järjestetty tai miten ortodoksinen kirkko on suhtautunut karjalankielisten jäsentensä äidinkielen.

”Sarhima arvioi ympäri Suomea asuvien karjalan puhujien määräksi 11 300.

Kirja

Anneli Sarhima "Vaietetut ja vaiennetut. Karjalankieliset karjalaiset Suomessa". – Tietolipas 256. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 2017. ISBN 978-952-222-890-1.

ELDIA-projektin tulosten perusteella Sarhima kertoo, kuka Suomessa puhuu karjalaa ja missä tilanteessa. Karjalankieliset Suomessa ovat kaikki kaksikielisiä eikä karjalan kieli enää siirry sukupolvelta toiselle. Niinpä karjalan puhujat ovat pääsääntöisesti yli 65-vuotiaita.

Viisiportainen kielen elinvoimaisuusmittari osoittaa karjalan uhanalaisuuden asteen olevan 0 tai 1, mikä tarkoittaa, että tehokkaiisiin toimenpiteisiin on ryhdyttävä välittömästi.

Kirjan kaksi viimeistä lukua käsittelee kielipolitiikkaa ja karjalan asemaa kielilainsäädännössä. Niissä esitellään karjalan kielen edunvalvontajärjestö Karjalan Kielen Seura sekä eräitä muita karjalaisjärjestöjä ja niiden toimintaa kielen elvyttämiseksi.

Teos antaa kattavan kuvan siitä, mitä karjalan kielen hyväksi on tähän mennessä tehty dokumentoimalla ne kielituotteet, joiden avulla kieltä pyritään elvyttämään.

Kielen tulevaisuuden kannalta virinnyt yhteistyö Venäjän karjalankielisten kanssa on ilahduttavaa. Olisikin toivottavaa, että Suomessa ja Venäjällä julkaistuja kielituotteita olisi karjalaisten saatavilla kummassakin maassa. Merkittävä rooli tullee olemaan elektronisilla kielituotteilla, jotka voivat internetin kautta hyödyttää karjalaisia rajan kahta puolta.

Sarhima kumoaa kirjassa sitkeitä harhakäsityksiä kuten karjalan kielen ymmärtämisen suomen murteeksi. Hän selvittää asiaa kuvaamalla karjalan ja suomen kielen eroja sekä karjalan sisäistä kielellistä vaihtelua.

Kirjan erityisansioiksi voi mainita sen, että tekijä mainitsee useita karjalankielisten historiaan ja nykypäivään liittyviä tutkimusta kaipaavia kysymyksiä. Tällaisia ovat karjalankielisten kulttuurin nykykirjo, avioliittorakenteen muuttumisen vaikutus kielen siirtymiseen sukupolvelta toiselle, karjalaisten kouluttautuminen, Suomen karjalankielisten puheen tallentaminen.

Kirjan kiistaton ansio on se, että se nostaa esiin marginaaliin jääneet karjalan kielen puhujat, herättää tiedostamaan karjalankielisten epä tasa-arvoisen kohtelun ja toivottavasti parantaa näin heidän itseymmärrystään kielensä ja kulttuurinsa nykytilasta sekä kohentaa kielellistä itsetuntoa. Teosta voi suositellakin jokaisen karjalaisen luettavaksi.

Vakavasti uhanalaisen kielen säilyminen edellyttää aina ripeitä ja pitkäjänteisiä toi-

Kirjan kiistaton ansio on se, että se nostaa esiin marginaaliin jääneet karjalan kielen puhujat ja herättää tiedostamaan karjalankielisten epä tasa-arvoisen kohtelun.

”Olisikin toivottavaa, että Suomessa ja Venäjällä julkaistuja kielituotteita olisi karjalaisten saatavilla kummassakin maassa.

menpiteitä. Tässä tilanteessa onkin tervetullutta, että kielenpuhujien tunnepohjaisen äidinkielen suhtautumisen rinnalle julkaistaan ajantasaista tieteellistä tutkimusta, jossa annetaan selkeitä toimenpidesuosituksia kielen elinvoiman kasvattamiseksi.

Sarhima suhtautuu karjalan kielen tulevaisuuden luottavaisesti tietyin ehdoin: karja-

lan kielellä on Suomessa edellytykset nousta uhanalaisesta tilastaan, mutta karjalankielisten on itse käytettävä kieltään aktiivisemmin, yhteiskunnan tuen on oltava pitkäjänteistä, ja kieliyhteisön on toimittava jämäkästi yhteen hiileen puhaltain.

Aika on käymässä vähiin, minkä vuoksi "Vaietetut ja vaiennetut" on Suomen karjalankielisille erityisen arvokas kieliteko. Se toivottavasti osaltaan herättää suomalaisen yhteiskunnan selkiyttämään karjalan kielen aseman ja lisäämään sen kotoperäisenä kielenä perustuslain kielipykälään kansalliskielten ja alkuperäiskielen rinnalle ja antamaan sille yhdenvertaisen kohtelun. Sen, miksi karjalankielinen yhteisö tämän ansaitsee, Sarhima osoittaa kirjassaan vakuuttavasti.

Lea Siilin

Kirjoittaja on Joensuussa asuva Itä-Suomen yliopiston venäjän kielen professori emerita, joka johtaa suomalais-venäläistä Vertaileva karjalan kielioppi -yhteistyöprojektia.